

УДК: 94 (477.75)

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-44-2-81-93

Олександр Нашивочников

кандидат історичних наук,

начальник науково-дослідного відділу

проблем історії війн і воєнного мистецтва

науково-дослідного центру воєнної історії,

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>Електронна пошта: dr.alexander@ukr.net

КРИМ ЯК ОБ'ЄКТ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Причиною оголошення 14 квітня 2014 року антитерористичної операції зі звільнення окупованих територій Донецької і Луганської областей стала збройна агресія з боку Російської Федерації. Стрімке захоплення українських міст та подальша ескалація напруги на півдні і сході України привели до підриву територіальної цілісності держави та чисельних жертв. Однак, цим подіям передувала швидкоплинна операція із захоплення території Кримського півострова. Проте досі немає чіткого розуміння причин саме цього сценарію російської агресії.

У статті проаналізовані причини зазіхань Росії на Крим в історичній ретроспективі, доведено, що події 2014 року були продовженням експансіоністських планів, які розроблялися і втілювалися російським керівництвом задовго до розпаду СРСР та утворення нових незалежних держав, а також спростована позиція Російської Федерації, нібито основна причина окупації Криму у 2014 році полягала в необхідності захисту прав російськомовного населення півострова.

Ключові слова: Автономна Республіка Крим, антитерористична операція, збройний конфлікт, окупація, російська агресія, Чорноморський флот.

Постановка проблеми. Окупація Криму та відкрита збройна агресія Російської Федерації на Донбасі спонукають переосмислити причини збройного конфлікту та визначити шляхи

їх вирішення. Саме тому в статті увага акцентується на аналізі передумов та чинників, що привели до початку антитерористичної операції на сході України, в їх історичній ретроспективі.

Актуальність статті зумовлена також відсутністю наукових праць з всебічного вивчення причин вторгнення російських військ на територію Кримського півострова в їх історичній ретроспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія Криму та його розвитку займала помітне місце у багатьох наукових та науково-популярних працях. Зацікавленість історією Криму посилилася в 1990-х роках у зв'язку з загостренням взаємовідносин між Російською Федерацією та Україною на тлі розподілу Чорноморського флоту СРСР.

Ще на початку свого державного становлення Україна зіткнулась зі спробами поставити під сумнів її територіальну цілісність та незалежність керівництвом Росії. Насамперед мова йшла про український Крим, який міг бути анексований Російською Федерацією ще в перші роки державної незалежності України. Події на Кримському півострові у 2014 році активізували інтерес українських вчених до аналізу політики Російської Федерації стосовно України, зокрема Автономної Республіки Крим. Вивченню цього питання присвячені дослідження багатьох політологів, зокрема Т. Березовця (Березовець, Т. 2016, 391 с.), В. Горбуліна (Горбулін, В. 2020, 256 с.), Є. Магди (Магда, Є. В. 2015, 304 с.) тощо. Однак, вчені-політологи в своїх дослідженнях зосереджуються переважно на концептуаль-

них засадах подій. Але дослідження юристів, таких як О. Задорожній (Zadorozhnyi, O. 2015, 152 p.), О. Марусяк (Марусяк, О. В. 2016, 220 с.) більш присвячені юридичним аспектам окупації Криму.

Водночас, багатьма українськими істориками, у тому числі військовими, зокрема М. Савченком (Савченко, Н. А. 1997, 344 с.), С. Кульчицьким, Л. Якубовою (Кульчицький, С. & Якубова, Л. 2019, 496 с.) також був здійснений всебічний аналіз та видані спеціальні наукові праці, що присвячені перебігу подій в Криму в контексті військової тематики.

Слід зазначити, що в історіографії погляди на належність території Криму Україні чи Росії оцінюються неоднозначно. Так, наприклад, сучасні російські дослідники, зокрема І. Касатонов (Касатонов, И. 2000, 496 с.), Ф. Березин (Березин, Ф. 2009, 576 с.), О. Широкоград (Широкоград, А. Б. 2016, 352 с.), продовжують відстоювати політику правлячих кіл Російської Федерації, стверджуючи, що Крим споконвічно був частиною Росії. При цьому їх позиція не позбавлена певної політичної забарвленості.

Метою статті є розкриття підвалин окупації в Криму у 2014 році Російською Федерацією та початку антитерористичної операції на Сході України.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що Кримський півострів був завжди привабливий, насампе-

ред своїм кліматом та географічним положенням. За часів Османської Порти він використовувався як великий торгівельний хаб. Однак у процесі посилення російсько-турецького суперництва у XVIII сторіччі Крим поступово став набувати свого військового значення. Фактично, починаючи з російсько-турецької війни 1711 року територія Кримського півострова почала розглядатися Росією, як частина власної імперії (Андреевській, И. Е., Арсеньев, К. К. & Петрушевский, Ф. Ф. (редакторы). 1902, с. 128–129). Але остаточно Крим перейшов у юрисдикцію Росії лише 8 квітня 1783 року, коли російською імператрицею Катериною II був підписаний маніфест про анексію Криму, відомий під назвою «О принятии полуострова Крымскаго, острова Тамана и всей кубанской стороны под Российскую Держа-

ву» (Кульчицкий, С. & Якубова, Л. 2019, с. 30, 37; Андреевській, И. Е., Арсеньев, К. К. & Петрушевский, Ф. Ф. (редакторы). 1902, с. 132). Через місяць, 2 травня 1783 року під керівництвом віце-адмірала Федота Клокачева в Ахтіарську бухту міста Севастополь (з 1797 по 1826 роки місто мало назву Ахтіар — прим. авт.) увійшли кораблі Азовської флотилії, а 5 травня — Дніпровської флотилії. У 1804 році Севастополь був оголошений головним військовим портом Чорного моря Російської імперії (Севастополь. 2022).

З моменту заснування Радянського Союзу Крим продовжував відігравати роль військової бази. Однак, з економічних мотивів у 1954 році він був переданий Україні (О передаче Крымской области из состава РСФСР в состав УССР ... 1954, с. 64) (рис. 1).

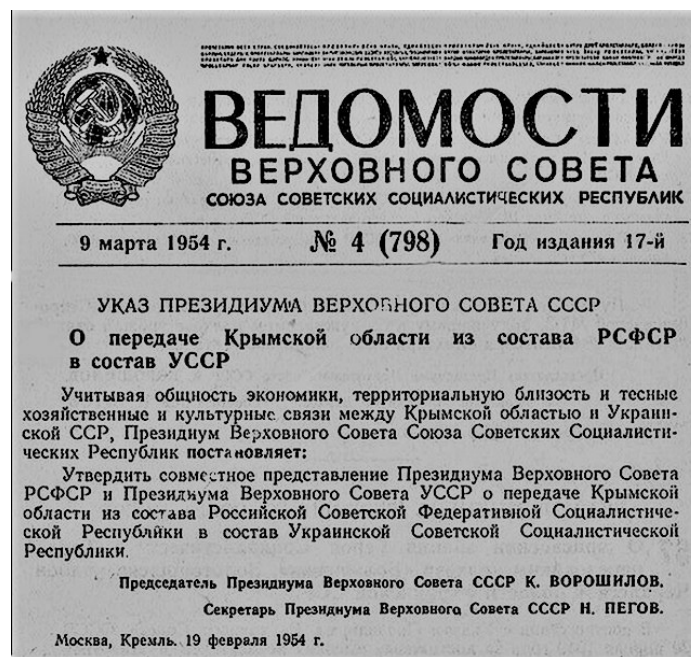

Рис. 1. Указ Президіума Верховної Ради СРСР від 19 лютого 1954 року.

Проте в той час Україна була лише однією з республік, що входила до складу СРСР, тому жодних спірних питань стосовно його належності у московської влади не виникало. Однак, слід зауважити, що після масової депортації кримських татар в 1944 році, мистецтво збору й користування дощовою водою зійшло нанівець. З оглядом на те, що наявність підземних вод на півострові була мізерною, гостро постала проблема водопостачання. Отже, керівникам України в Криму довелося вкладати великі кошти у розв'язання проблеми, яка майже не виникала в інших областях, — водопостачання.

З метою розв'язання цієї проблеми Радою міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) у вересні 1950 року була прийнята Постанова «Про будівництво Каховської ГЕС на Дніпрі, Південноукраїнського каналу, Північнокримського каналу та зрошення земель південних районів України та Північних районів Криму». Однак будівельні роботи на каналі почалися через сім років і тільки в 1971 році Північнокримський канал прийшов на Керченський півострів (Кульчицький, С. & Якубова, Л. 2019, с. 258–259). Отже вирішення питання із водопостачанням Криму дозволило забезпечити його економічне зростання. Насамперед, були споруджені потужні м'ясокомбінати в Ялті, Керчі, Феодосії, Сімферополі, побудовані птахокмбінати в Євпаторії і Джанкої, а також були збудовані молоко-

заводи в Керчі, Джанкої, Бахчисараї. Степовий Крим перетворився на район високопродуктивного садівництва. Із введенням у 1960 році в експлуатацію Сімферопольської ГРЕС були вдвічі збільшені енергетичні потужності Криму. Це дозволило модернізувати порти у Ялті, Феодосії, Керчі та сформувати навколо Севастополя промисловий вузол, який майже повністю був орієнтований на обслуговування військово-промислового комплексу (Кульчицький, С. & Якубова, Л. 2019, с. 260–261).

Звичайно, розвиток Криму дуже сприяв його подальшої мілітаризації. Так, у 1961 році на озері Донузлав розпочалося будівництво військово-морської бази та вже у 1965-році озеро Донузлав було передано Міністерству оборони СРСР. Основними гарнізонами Кримської військово-морської бази були селища Мирний та Новоозерне. В Мирному базувалася 112-та бригада розвідувальних кораблів, а також дислокувалися 318-й авіаційний полк літаків-амфібій та 78-й окремих корабельний протичовновий вертолітний полк (Мирный (Крым). 2022). В Новоозерному базувалися з'єднання десантних, протичовнових, розвідувальних кораблів й допоміжних суден (Новоозерне. 2022). Водночас розвивалася Головна база Чорноморського флоту — місто Севастополь, а також пункти базування кораблів по всьому узбережжю Кримського півострова від Чорноморського до

Керчі. Паралельно з розвитком військової інфраструктури будувалися різноманітні судноремонтні та суднобудівні підприємства, тощо.

Однак ситуація змінилась після розпаду СРСР й так званого «параду суверенітетів», коли Україна стала незалежною державою. Розуміючи, що втрата Кримського півострова зведе нанівець можливість військового панування в Азово-Чорноморському регіоні, а також впливу на Середземноморський регіон й Балкани, російське воєнно-політичне керівництво вміло розіграло «кримську карту».

Проте, на думку автора, ще наприкінці 1980-х — початку 1990-х років, розуміючи невідворотність соціальних процесів, що розвивалися у радянському суспільстві, та високу ймовірність розпаду СРСР, політичним керівництвом Радянського Союзу були зроблені певні кроки щодо збереження основних важелів геополітичного впливу у Причорномор'ї. Саме тому, напередодні розпаду Радянського Союзу, 12 лютого 1991 року, відповідно до закону № 712–ХІІ Української РСР в її складі була відтворена Кримська Автономна Радянська Соціалістична Республіка (з 21 вересня 1994 року — Автономна Республіка Крим). Слід нагадати, що відповідно до діючої на той час Конституції України від 1978 року (втратила чинність у 1996 році) Автономна Республіка Крим (далі — АР Крим) була складовою

частиною України, але була наділена повноваженнями самостійно вирішувати питання, віднесені до її відання. При цьому Севастополь, де була розташована головна база Чорноморського флоту СРСР, вважався містом республіканського підпорядкування (Конституція (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року. 1978).

Тут слід також навести ставлення до Криму представників місцевої влади того часу. Так, прогнозуючи загострення соціально-політичного становища в Криму, 20 червня 1990 року перший секретар ЦК КПУ В. Івашко у звітній доповіді ХХVІІІ з'їзду комуністичної партії України звернув увагу на політичний статус Криму і заявив, що *«з огляду на географічне положення, історичні традиції, демографічні та соціально-економічні реалії, можна було б розглянути питання про утворення в складі Української РСР Кримської АРСР як багатонаціональної автономії»*.

Згодом на підтримку автономії Криму висловився і голова Верховної Ради УРСР Л. Кравчук (в подальшому буде обраний першим Президентом України — прим. авт.). Виступаючи на позачерговій сесії Кримської обласної ради 12 листопада 1990 року, він необачно висловив наступне: *«Вважаю, Крим як територія, як народ з усіма своїми особливостями має всі права на державність ... Коли область набере*

статус автономної республіки, вона буде мати і всі соціально-економічні права, визначить свою мову, культуру, напрям свого економічного розвитку — все це буде формувати парламент республіки. І тоді яке вже буде принципове значення — чи Крим у складі УРСР, чи у складі РРФСР? Ніякого» (Брицький, П. 2017).

Доречи, це опосередковано підтверджує той факт, що на відміну від російського керівництва, українська влада достатньою мірою не усвідомлювала важливості Криму для України. Ця політична недалекоглядність в подальшому сприяла розвитку сепаратистських рухів в Криму.

Після ухвалення 16 липня 1990 року Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України серед проросійські налаштованих політичних і громадських організацій та національно-шовіністичних груп Криму виникло побоювання перспективи «насильницької українізації», тому посилювався рух за надання півострову Крим окремого статусу. Особливо на цьому наполягав Республіканський рух Криму, створений у серпні 1990 року на чолі з російським націоналістом Ю. Мешковим, який був підтриманий обласною організацією комуністичної партії та обласною Радою на чолі з М. Багровим. Незабаром, 20 січня 1991 року, у Криму був проведений референдум, під час якого 93,3% учасників проголосували

за створення Кримської республіки у складі СРСР. За результатами референдуму, 12 лютого 1991 року Верховна Рада УРСР визнала перетворення Кримської області в Кримську АРСР (в подальшому АР Крим — прим. авт.) із застереженням, що республіка залишається у складі України (Брицький, П. 2017). Фактично, це означало перетворення півострова на незалежний суб'єкт у складі України. На думку автора, саме ця поступлива позиція з боку українського керівництва заклала фундамент чисельних проблем у майбутньому та привела до тривалого збройного конфлікту.

Однак, проросійські політики Криму не зупинилися на створенні автономії. Користуючись нерішучістю уряду України, Верховна Рада Криму впродовж півтора року ухвалила Декларацію про державний суверенітет, Закон про референдум, Акт про державну самостійність і Конституцію Автономної Республіки Крим. При цьому, всі ці документи мали антиконституційний та антиукраїнський зміст.

У Криму та Севастополі посилювався сепаратистський рух, саботувалися укази Президента України і постанови Верховної Ради, над офіційними установами Криму були підняті прапори СРСР, відкрито діяли проросійські напіввійськові організації так званих «козаків». Водночас посилювалася ідеологічна кампанія проти українського флоту й Україн-

ської держави на тлі інформаційної блокади півострова. При мовчазливому спостереженні органів місцевої влади це починало набирати провокаційних форм: українська преса до міста не надходила майже півроку, а ЗМІ активно підігравали антиукраїнській істерії (Мамчак, М. А. 2007, с. 212).

У січні 1992 року Верховна Рада Російської Федерації доручила деяким своїм комітетам розглянути питання про конституційність передання Криму Україні і висловила сумнів щодо легітимності такого рішення під кутом зору норм радянського законодавства (Кульчицький, С. & Якубова, Л. 2019, с. 306). Та вже в травні 1992 року вона оголосила рішення Президії Верховної Ради СРСР про передачу Кримської області до складу УРСР незаконним. Звичайно ці дії російського керівництва зміцнили позиції проросійських політиків в Криму. Республіка Крим стала посягати на «суверенні права» і всю повноту влади на своїй території, а також претендувала на право вступати у відносини з іншими державами і навіть міжнародними організаціями. В автономії передбачалося також створення посади президента, яким в січні 1994 року був обраний Ю. Мєшков. Лише у березні 1995 року Верховна Рада України ухвалила закон «Про Автономну Республіку Крим», яким було скасовано Конституцію республіки й ліквідовано посаду президента.

Однак, на наш погляд, ця запекла політична боротьба в Криму мала на меті відволікти увагу воєнно-політичного керівництва України з головної події — переговорного процесу щодо статусу Чорноморського флоту СРСР. Адже російському керівництву було конче потрібно вирішити одночасно кілька питань, а саме: *по-перше*, залишити Чорноморський флот в Криму, *по-друге*, залишити його єдиним та неподільним, *по-третє*, підпорядкувати Чорноморський флот СРСР командуванню ВМФ Російської Федерації.

Тому, паралельно з політичними процесами, навесні 1992 року значно загострилися і перейшли в активну фазу протистояння стосунки між Україною і Росією з приводу Чорноморського флоту. Достеменно відомо, що 24 березня 1992 року Перший заступник командувача ВМФ Об'єднаних Збройних Сил СНД адмірал І. Капітанець видав наказ № 729/353, відповідно до якого Чорноморський флот був зобов'язаний виконувати накази і вказівки виключно командування Об'єднаних Збройних Сил СНД. Він вимагав «вжити рішучих заходів до недопущення і припинення серед офіцерів і мічманів агітації українськими націоналістами, спрямованої на розкол військових колективів, створення на флоті нестабільної ситуації на міжнаціональному ґрунті і проти підлеглості». Цей наказ також вимагав «до офіцерів, мічманів і прапорщиків, що створюють

нездорову ситуацію у військових колективах, схильних до зради своєї Батьківщини та складання присяги на вірність Україні, вживати суворих заходів впливу аж до усунення з посади, яку займають, і звільнення зі служби» (Лупаков, Є. 2020). Тут слід зазначити, що командування Об'єднаних Збройних Сил СНД призначалося президентом Російської Федерації, тому фактично виконувало накази російського керівництва.

На ці дії російських військових Президент України Л. Кравчук заявив, що все це обман і шовіністичний психоз генералів і що Україна буде мати флот у складі своїх Збройних Сил, причому не стільки, скільки їй дозволять виділити московські адмірали, а стільки, скільки необхідно для надійного захисту морських кордонів суверенної держави¹. Нажаль, ця гучна заява Президента України в подальшому не була підкрплена рішучими діями воєнно-політичного керівництва України.

Водночас, воєнно-політичне керівництво Російської Федерації, користуючись невпевненою позицією українських політиків, навмисно затягувало процес розподілу військового майна та інфраструктури. Так, впродовж кількох років залишалося

невирішеним питання підпорядкування Чорноморського флоту колишнього СРСР. Лише в травні 1997 року був остаточно здійснений розподіл флоту, але виключно на користь Російської Федерації. З оглядом на кількісний та якісний стан переданої Україні військової техніки та інфраструктури, можна вважати, що практично всі заплановані завдання керівництвом Російської Федерації стосовно Чорноморського флоту були виконані.

Однак, події 2013 року в Києві поставили під сумнів подальше базування Чорноморського флоту Російської Федерації в АР Крим. Тому, наприкінці лютого 2014 року, московська влада пішла на відчайдушний крок — окупувала Кримський півострів, а незабаром, у квітні того ж року, — розпочала збройний конфлікт на сході України. Саме ця неприхована агресія з боку Російської Федерації змусила державне та військове керівництво України запровадити з 14 квітня 2014 року антитерористичну операцію (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року ... 2014) (рис. 2 (Хронологія окупації Криму Російською Федерацією. 2022)).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ретельний аналіз причин виникнення збройного конфлікту у 2014 році дав можливість з'ясувати чому саме Крим виявився джерелом зазначених подій.

¹ Галузевий державний архів Міністерства оборони України. Ф. 3657. Секретаріат Головного штабу Збройних Сил України. Оп. 18640. Спр. 9 (Доповіді Начальнику Головного Штабу Збройних Сил України та його заступникам. 04.09–31.12.1992). Арк 180.

У цьому контексті доцільно навести основні стратегічні помилки, що привели до тимчасової окупації території Криму та тривалому збройному протистоянню на сході України, а саме:

- недалекоглядна політика керівництва України, у тому числі по відношенню до власних Збройних Сил, що привело до суттєвого ослаблення обороноздатності держави;
- поверхове ставлення до можливих наслідків політики угоди, що створило підґрунтя для поширен-

ня в Криму антиукраїнських настроїв;

- недооцінка впливу зовнішньої політики Російської Федерації на соціально-культурну сферу населення Криму, що привело до поширення російської ідеологічної експансії в цьому регіоні;
- відсутність належного контролю за діяльністю місцевих влад півострова, що обумовило розвиток сепаратистських рухів та посилення російської присутності в українській економіці та військово-промисловому комплексі.

Рис. 2. Блокування і захоплення військових об'єктів у Криму, 2014 рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Zadorozhnyi, O. (2015). *Russian doctrine of international law after the annexation of Crimea: monograph*. Kyiv: K.I.S., 152 p.
- Андреевский, И. Е., Арсеньев, К. К. & Петрушевский, Ф. Ф. (редактори). (1902). *Энциклопедический словарь* [в 86 т.]. Томъ XXXIV: Трумпъ — Углеродистый кальций. Санкт-Петербург: Типография Акц. Общ. Брокгаузъ-Ефронъ, 482 с.
- Березин, Ф. (2009). *Война 2010. Украинский фронт*. М.: Яуза, Эксмо, 576 с.
- Березовець, Т. (2016). *Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни»*. 2-е вид. Київ: Брайт Стар Паблішинг, 391 с.
- Брицький, П. (2017). Україна та Крим: зв'язок в контексті історичних подій. *Буковинський вісник*, 6 червня. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/857/> [дата зверн.: 27.07.2022].
- Горбулин, В. (2020). *Как победить Россию в войне будущего*. К.: Брайт Букс, 256 с.
- Касатонов, И. (2000). *Записки командующего Черноморским флотом*. М.: Андреевский флаг, Фонд Андрея Первозванного, 496 с.
- Конституція (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року (1978). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> [дата зверн.: 27.07.2022].
- Кульчицький, С. & Якубова, Л. (2019). *Кримський вузол*. Вид. 2-ге. К.: ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 496 с.
- Луपाков, Є. (2020). Перша присяга українському народові. *Всеукраїнський культурологічний тижневик «СЛОВО ПРОСВІТИ»*. № 4 (1056), 23–29 січня, 16 с.
- Магда, Є. В. (2015). *Гібридна війна: вижити і перемогти*. Х.: Віват, 304 с.
- Мамчак, М. А. (2007). *Україна: шлях до моря. Історія Українського флоту*. Снятин: ПрутПринт, 404 с.
- Марусяк, О. В. (2016). *Анексія Криму Російською Федерацією як злочин агресії проти України: міжнародно-правові аспекти: монографія*. Чернівці: «Місто», 220 с.
- Мирный (Крым). (2022). URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> [дата зверн.: 27.07.2022].
- Новоозерне. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [дата зверн.: 27.07.2022].
- О передаче Крымской области из состава РСФСР в состав УССР: Указ Президиума ВС СССР от 19.02.1954. (1954). *Ведомости Верховного Совета СССР*. № 4 (798). 9 марта, с. 64.
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»: Указ Президента України № 405/2014. (2014). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886> [дата зверн.: 27.07.2022].
- Савченко, Н. А. (1997). *Анатомия необъявленной войны*. К.: Українська перспектива, 344 с.
- Севастополь. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [дата зверн.: 27.07.2022].
- Хронологія окупації Криму Російською Федерацією. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [дата зверн.: 27.07.2022].
- Широкоград, А. Б. (2016). *Крым–2014. Как это было?* М.: Вече, 352 с.

REFERENCES

- Zadorozhnii, O. (2015). *Russian doctrine of international law after the annexation of Crimea: monograph*. Kyiv: K.I.S., 152 p. [in English].
- Andreevskiy, I. E., Arsenev, K. K. & Petrushevskiy, F. F. (redaktori). (1902). *Entsiklopedicheskii slovar* [Encyclopedic dictionary]. [v 86 t.]. Tom XXXIV: Trump — Uglerodistyiy kaltsiy. Sankt-Peterburg: Tipografiya Akts. Obsch. Brokgauz-Efron, 482 s. [in Russian].
- Berezin, F. (2009). *Voyna 2010. Ukrainskiy front* [War 2010. Ukrainian front]. M.: Yauza, Eksmo, 576 s. [in Russian].
- Berezovets, T. (2016). *Aneksiia: ostriv Krym. Khroniky "hibrydnoi viiny"* [Annexation: the island of Crimea. Chronicles of the "hybrid war"]. 2-e vyd. Kyiv: Brait Star Pabliishynh, 391 s. [in Ukrainian].
- Brytskyi, P. (2017). *Ukraina ta Krym: zviazok v konteksti istorychnykh podii* [Ukraine and Crimea: connection in the context of historical events]. *Bukovynskiy visnyk*, 6 chervnia. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/857/> [Accessed: 27.07.2022]. [in Ukrainian].
- Gorbulin, V. (2020). *Kak pobedit Rossiyu v voyne budushego* [How to defeat Russia in the war of the future]. K.: Brayt Buks, 256 s. [in Russian].
- Kasatonov, I. (2000). *Zapiski komanduyushego Chernomorskim flotom* [Notes of the Commander of the Black Sea Fleet]. M.: Andreevskiy flag, Fond Andreyeva Pervozvannogo, 496 s. [in Russian].
- Konstytutsiia (Osnovnyi Zakon) Ukrainy vid 20 kvitnia 1978 roku [Constitution (Fundamental Law) of Ukraine dated April 20, 1978]. (1978). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> [Accessed: 27.07.2022]. [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, S. & Yakubova, L. (2019). *Krymskyi vuzol* [Crimean knot]. Vyd. 2-he. K.: TOV «Vydavnytstvo "KLIIO"», 496 s. [in Ukrainian].
- Lupakov, Ye. (2020). *Persha prysiaha ukraïnskomu narodovi* [The first oath to the Ukrainian people]. *Vseukrainskyi kulturolohichniy tyzhnevnyk "SLOVO PROSVITY"*. № 4 (1056), 23–29 sichnia, 16 s. [in Ukrainian].
- Mahda, Ye. V. (2015). *Hibrydna viina: vyzhyty i peremohty* [Hybrid warfare: survive and win]. Kh.: Vivat, 304 s. [in Ukrainian].
- Mamchak, M. A. (2007). *Ukraina: shliakh do moria. Istoriia Ukrainskoho flotu* [Ukraine: the way to the sea. History of the Ukrainian fleet]. Sniatyn: PrutPrynt, 404 s. [in Ukrainian].
- Marusiak, O. V. (2016). *Aneksiia Krymu Rosiiskoiu Federatsiieiu yak zlochyn ahresii proty Ukrainy: mizhnarodno-pravovi aspekty: monohrafiia* [Annexation of Crimea by the Russian Federation as a crime of aggression against Ukraine: international legal aspects: monograph]. Chernivtsi: "Misto", 220 s. [in Ukrainian].
- Mirnyi (Krym) [Mirny (Crimea)]. (2022). URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> [Accessed: 27.07.2022]. [in Russian].
- Novoozerne [Novoozerne]. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [Accessed: 27.07.2022]. [in Ukrainian].

O peredache Kryimskoy oblasti iz sostava RSFSR v sostav USSR [On the transfer of the Crimean region from the RSFSR to the Ukrainian SSR]: Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 19.02.1954. (1954). *Vedomosti Verhovnogo Soveta SSSR*. № 4 (798). 9 marta, s. 64. [in Russian].

Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 13 kvitnia 2014 roku “Pro nevidkladni zakhody shchodo podolannia terorystychnoi zahrozy i zberezhennia terytorialnoi tsilisnosti Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated April 13, 2014 “On urgent measures to overcome the terrorist threat and preserve the territorial integrity of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 405/2014. (2014). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886> [Accessed: 27.07.2022]. [in Ukrainian].

Savchenko, N. A. (1997). *Anatomiya neobyyavlennoy voynyi* [Anatomy of undeclared war]. K.: Ukrainska perspektiva, 344 s. [in Russian].

Sevastopol [Sevastopol]. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [Accessed: 27.07.2022]. [in Ukrainian].

Khronolohiia okupatsii Krymu Rosiiskoiu Federatsiieiu [Chronology of the occupation of Crimea by the Russian Federation]. (2022). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [Accessed: 27.07.2022]. [in Ukrainian].

Shirokorad, A. B. (2016). *Kryim–2014. Kak eto bylo?* [Crimea–2014. How it was?]. M.: Veche, 352 s. [in Russian].

Oleksandr Nashyvochnikov

PhD. in History,

*Head of Research Department of problems
of History of Wars and Martial Arts,*

*The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi*

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>

CRIMEA AS AN OBJECT OF MILITARY CONFLICTS

The reason for the announcement of the Anti-Terrorist Operation to liberate the occupied territories of Donetsk and Luhansk regions on April 14, 2014 was armed aggression by the Russian Federation. The rapid capture of Ukrainian cities and further escalation of tension in the South and East of Ukraine led to the undermining of the territorial integrity of the State and numerous victims. These events were preceded by a rapid operation to capture the territory of the Crimean Peninsula.

However, there is still not clear understanding of the reasons for this particular scenario of Russian aggression.

The article analyzes the reasons for Russia's encroachment on Crimea in historical retrospect. In particular, it has been proven that already in the 18th century, the territory of the Crimean Peninsula was the object of attention of the political leadership of Russia.

Attempts of the leadership of the USSR in the early 90s of the last century to prevent the collapse of the Union State intensified the people's struggle for socio-economic and political rights. Against this background, the socio-political situation in Crimea also worsened. However, the declaration of state sovereignty of Ukraine caused deep concern among the political elite of the Russian government. After all, in this case, the Russian Federation was losing a powerful lever of influence in the Mediterranean region and Europe.

Therefore, among the pro-Russian political circles of Crimea, the issue of autonomy, that is, secession from Ukraine, began to be initiated. At the same time, the center of Russia's political confrontation with Ukraine has shifted to the plane of the problem of the Black Sea Fleet. The leadership of the Russian Federation sought to keep the fleet in the Black Sea with all its infrastructure under its jurisdiction. At the same time, the interests of Ukraine were completely ignored.

Therefore, the occupation of Crimea and the beginning of armed aggression against Ukraine by the Russian Federation in 2014 were only a continuation of expansionist plans. These plans were developed and implemented by the Russian leadership long before the collapse of the USSR and the formation of new independent states.

The article also refutes the position of the Russian Federation, allegedly, the main reason for the occupation of Crimea was the need to protect the rights of the Russian-speaking population of the peninsula.

Key words: *Autonomous Republic of Crimea, Anti-Terrorist Operation, armed conflict, occupation, Russian aggression, Black Sea Fleet.*